

TANTEREM, OKTATÁS AZ AUTISTA GYERMEKEK TÁMOGATÁSA

Az Útmutató a National Autistic Society (NAS) információs anyagaiból és módszertani füzetéből készült „A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása” c. TÁMOP 5.4.5 kiemelt projekt keretében. (Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2009).

Bevezetés

Ez a fejezet azon tanárok és egyéb iskolai dolgozók számára készült, akiknek kevés tapasztalatuk van, vagy egyáltalán nincs tapasztalatuk az autizmus-spektrumzavarral élő gyermekekkel végzett munkában. A stratégiákat pontokba szedve közöljük, megkönnyítendő a tájékozódást. További információkat talál a „*Játékidő és játszótér, szünet és ebéidő – az autista gyermekek támogatása*” c. kiadványban.

Miként hat az autizmus-spektrumzavar a tanulókra az osztályban?

Az autizmus-spektrumzavarral élő gyermekeknek problémát okozhat az utasítások megértése és követése. Úgy tűnhet, hogy a gyermek képes a nyelvi megértésre, azonban lehet, hogy ez annak tudható be, hogy a gyermek követi a helyzetből vagy kontextusból következő vezérfonalat (kulcsot). Például amikor az egész osztálynak címezve azt mondjuk, hogy „*vegyétek fel a kabátotokat*”, elképzelhető, hogy a gyermek valójában nem érti meg az instrukciót. Azonban felveszi a kabátját, mert utánozza a többi gyereket. Talán a helyzeteknek való kitettség és az ismétlések során megtanulta a rutint, így a soraközös biztosítja a kontextuális kulcsot ebben a helyzetben. Lehetséges, hogy ugyanaz a gyermek különböző kontextusokban nem ugyanúgy reagál ugyanarra az utasításra, például hogy „*mindenki üljön le*”. Előfordulhat, hogy a gyermek megért egyszerű instrukciókat, de gondot jelenthetnek a hosszabb vagy bonyolultabb utasítások.

A legtöbb autizmus spektrum zavarral élő gyermeknek nehézséget jelent figyelme átirányítása egyik tevékenységről a másikra. Ezért időre van szükségük a kapott instrukciók feldolgozásához. Nem biztos, hogy ilyenkor az utasítás megismétlése segít a tanulóknak, mivel az ismétlés csak további feldolgozandó információt jelent. Ez pedig még több frusztrációt okozhat a gyermeknek. Előfordulhat tehát, hogy a gyermek követ bizonyos utasításokat, miközben képtelen más utasítások végrehajtására. Olykor követi az instrukciókat, annak pedig nem. Emiatt a következetlenség miatt a tanárok úgy érezhetik, hogy a gyermek szemtelenül viselkedik, vagy úgy döntött, nem tesz meg valamit, amire egyébként képes lenne. De a fenti magyarázat rámutat arra, hogy ez nem feltétlenül van így.

Az autista gyermekek kommunikációs nehézségei

Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekeknek nehézséget jelenthet szükségleteik kifejezése vagy a szóbeli kérdésekre való válaszadás. Ha megváltozik a mondat szörendje vagy a kérdés szerkezete, előfordulhat, hogy a válaszadás nehezebb lesz annak ellenére, hogy tudják a választ.

Az autista gyermekek nehezen találhatják, hogy elismételjenek egy történetet vagy eseményt. Egyes gyermekek képtelenek lehetnek olyan történeteket elmondani, vagy olyan témákról beszélni, amelyek képeleket igényelnek. A történeteket elmondhatják gondosan részletező módon, miközben képtelenek a releváns és irreleváns információk elkülönítésére. Más, autista gyermekek képesek lehetnek hosszasan beszélni kedvenc témáikról – mint például a dinoszauruszok vagy űrhajók. Miközben kedvenc témáikról beszélnek, „*átbeszélhetnek*” az embereken, ahelyett hogy hozzájuk beszélnének. Úgy tűnhet, közömbösek más emberek érdeklődése iránt, vagy azt várják a hallgatótól, hogy kérdéseket tegyen fel nekik, valahányszor a téma felmerül.

Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek gyakran szó szerint értik a nyelvet, és nem értik meg a mögöttes tartalmat. Az olyan kifejezések esetében, mint hogy „*idejőnnél, és leülnél?*”, az autista gyermek azt hiheti, hogy ez egy valódi kérdés és választási lehetőséget kínáltak fel, ezért esetleg nemmel válaszol. Hasonlóan nehezen találhatják a testbeszéd és a benne rejlő jelentés megértését, például az arckifejezések esetében, vagy ha felemeljük a hangunkat, mert azt szeretnénk, hogy fejezzék be, amit csinálnak, azaz le akarjuk állítani őket valamiben. Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek „*kikapcsolhatják*” a háttérzajokat, fő-

ként ha koncentrálnak valamire, és szelektív siketnek tűnhetnek. Segíthet a visszacapcsolásban, ha a nevükön szólítjuk őket, mielőtt utasítást adnánk vagy kérdést tennénk fel nekik.

Tantermi szabályok

Mivel az autista gyermekeknek nehézségeik vannak a szociális készségek területén, problémát jelenthet számukra az osztály szabályainak követése, vagy a szociálisan megfelelő viselkedés kialakítása. Egyesek esetleg nem értik a személyes tulajdon fogalmát. Használhatják a más gyermekek birtokában levő tárgyakat, vagy engedély nélkül beléphetnek mások személyes terébe. Lehetséges, hogy nincsenek tudatában mások érzelmeinek és saját viselkedésük másokra gyakorolt hatásának. Másrészt a világ kiszámíthatatlansága miatt lehet, hogy egyes gyermekek mereven követik a szabályokat, és nyugtalaná válnak, ha változások következnek be a rutinokban. Függetlenül válhatnak bizonyos felnőttektől, kortársaktól vagy tárgyaktól, hogy kezelni tudják a bizonytalanságot. Egyes gyermekek bizonyos dolgoktól nagyon izgatottak lesznek, és nem megfelelő viselkedéseket mutatnak nyugtalanságuk jeleként.

A szociális készségek nehézségei

A játékkészségek fejlesztése

Az autizmus spektrum zavarral élő gyermek számára nem könnyű a játékszabályok követése. Nehézségei lehetnek a tanult készségek új helyzetekben, új anyagokkal/eszközökkel vagy akár új személyekkel való alkalmazásában is. Szenzoros működési zavarai miatt egyes gyermekek ellenállhatnak bizonyos tevékenységeknek vagy helyzeteknek, mint a homokkal való játék, a ragasztás vagy a fizikai kontaktust igénylő játék. Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek nehezen vesznek részt irányított feladatokban. Egyes gyermekek nehezen érezhetik azt is, hogy egyszerre egynél több információra koncentrálnak. Így a társas helyzetek nagyon bonyolultak lehetnek a számukra, amikor olvasniuk kell az olyan nonverbális kommunikációból, mint a testbeszéd, és közben még figyelniük is kell arra, hogy mit mond a beszélő.

Hogyan segíthet a tanár az osztályban az autizmus spektrum zavarral élő tanulóknak?

- Bizonyosodjunk meg arról, hogy a gyermek figyel, mielőtt utasítást adnánk. Szólítsuk nevén a gyermeket, menjünk közel hozzá, érintsük meg a vállát – de legyünk tudatában, hogy a gyermek kellemetlenül találhatja az érintést –, vagy használjunk egy közösen egyeztetett jelet figyelme elnyerésére.

- Az autizmus spektrum zavarral élő emberek jobban tanulnak a „látottakból”. Használjunk demonstrációt, tevékenységeket és képeket a tanórán. Vigyázzunk, hogy realisztikus képeket keressünk, mivel képtelenek lehetnek a nem realisztikus képek értelmezésére. A vizuális időrendek és támogatások nagyon hasznosak a változásokra való felkészítésben és az információk értelmezésében.

- Használjunk egyszerű nyelvezetet, ne mondjunk bonyolult szavakat. Használjunk vizuális kulcsokat vagy szimbólumokat a szavak mellett, így könnyebb követni az instrukciót.

- Kerüljük a nem szó szerinti nyelvi formákat, mint a metaforák, gúny és szólások. Bizonyosodjunk meg arról, hogy valóban azt mondjuk, amit értünk alatta. Ugyanakkor számunkra időt a szólások és metaforák tanítására. A gyermek lehet, hogy szívesen összeállít egy szótárt a leggyakoribb szavakból, amelyek értelmezésével küzd.

- Hagyjunk időt a gyermeknek az információfeldolgozásra az utasítás elhangzása után. Általános támpont lehet, hogy számoljunk el tízig magunkban, miután instrukciót adtunk. Ez általában megfelelő időt biztosít a gyermeknek az elhangzottak megértésére.

- Egy új téma bevezetésekor vagy egy olyan elvont tartalom tanításakor, mint a szomorúság vagy a vidámság, próbáljuk világosabbá tenni az órát azzal, hogy kapcsolatot teremtünk a gyermek élményeivel, vagy biztosítjuk neki a megfelelő tapasztalatokat.

- Arany szabály: a konkrétól haladjunk az absztrakt felé.

- Egy új témát próbáljunk megerősíteni annyiféle helyzetben, amennyiben csak lehetséges. Az autista gyermekek nehéznek találhatják a tanult készség általánosítását, vagy egy már meglévő készség újabb módon való alkalmazását. Például, ha az összeadást tanítjuk, tanítsuk meg a gyermeket tárgyakkal, számokkal és az ujjai számlálásával is összeadni. Adjunk össze vízszintesen és függőlegesen is.

- Fontos, hogy biztosítsunk a gyermek számára egy csendes, zavarástól mentes tanulóhelyet. A túl sok kép, éles fény és zaj kezelése nehézséget okozhat. Hasonlóan, ha képeket használunk a tanításhoz, kerüljük a komplikált vagy a túl sok információt tartalmazó képeket. Ezek megértése nehéz lehet a számukra.

- A szabályok megszegésére vonatkozóan biztosítsunk világos következményeket. Emlékezzünk arra, hogy a „time out” jutalmazó lehet, és így ahelyett, hogy büntetné, megerősítheti a viselkedést.

- Legyenek következetes szabályok és rutink az osztályban, így az autista gyermek megérti, hogy milyen viselkedést várunk el az egyes helyzetekben. Bizonyosodjunk meg arról, hogy a szabályokat vizuális eszközökön keresztül világosan elmagyaráztuk.

- A vizuális időrendek struktúráját biztosítanak a gyermeknek a napi rutinjához, így tudja, hogy mi fog történni, és ez csökkenti a szorongást. Elősegíti, hogy a gyermek a tanulási folyamatra koncentrálhasson.

- Szánjunk időt a gyermek szociális készségeinek, valamint annak fejlesztésére, hogy jobban megérthesse mások érzelmeit.

- Számos előre gyártott stratégia elérhető a tanulási eszközök piacán, mint például a szociális történetek és képregény-beszélgetések. A szociális történet olyan történet, amely a társas helyzetet a gyermek szemszögéből magyarázza, és megoldási stratégiákat nyújt az adott helyzetre. A képregény-beszélgetések abban segítik a gyermeket, hogy megértse más emberek nézőpontját egy adott helyzetben. Kialakíthatunk saját stratégiákat is.

- Bizonyosodjunk meg arról, hogy beépítettük a család szempontjait is, tehát a kialakított társas készségek szociálisan és kulturálisan is megfelelőek mindkét helyszínen.

Mindezen stratégiák ellenére egyes tanulók nehéznek találhatják, hogy hosszú ideig üljenek az osztályban. Szükségük lehet némi helyre és fizikai aktivitásra, hogy elégezzék energiáikat, és képesek legyenek munkájukra összpontosítani. Az autista tanulók viselkedése és szükségletei egyénenként változóak, mint minden más gyermek esetében. Egy stratégia, amely működik egy bizonyos gyermeknél egy bizonyos helyzetben, lehet, hogy nem működik egy másik gyermeknél. Valójában még talán ugyanazal a gyermekkel sem egy másik helyzetben!

A tanítás egy dinamikus, kétirányú folyamat. Nem csupán az autista gyermek tanul. A tanárok éppúgy fejlesztik készségeiket, ha elég érzékenyek az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek szükségleteire. Vegyük ezeket a javaslatokat kiindulópontnak, majd kövessük ösztöneinket. Az autizmusbarát osztály kialakításának legjobb módja, ha az autizmussal élő személy helyzetébe képzeljük magunkat, és az ő szemüvegén keresztül nézzük a világot. Az autista emberek személyes tapasztalatainak olvasása szintén segíthet betekintést nyerni a világukba. Élvezzük a kirándulást!

Rövid útmutató az autizmusbarát osztály kialakításához

A nehézséget jelentő területek: kommunikáció és nyelvi készségek

Hatásuk: nehézségek az utasítások megértésében és követésében

Stratégiák:

- a gyermek figyelmének elnyerése, mielőtt utasítást adnánk
- egyszerű nyelvhasználat vizuális promptokkal
- idő biztosítása az információfeldolgozásra
- tevékenységek, demonstrációk és képek használata

A nehézséget jelentő területek: kommunikációs és nyelvi készségek

Hatásuk: nehézségek a saját szükségletek kifejezésében és a kérdések megválaszolásában, nehézségek egy esemény elmesélésben

Stratégiák:

- biztosítsunk vizuális támogatást a kommunikáció és a személyes tapasztalatokra való visszaemlékezés elősegítésére
- használjunk zárt végű (eldöntendő) kérdéseket a nyitott végűek (kiegészítendő) helyett

A nehézséget jelentő területek: szociális készségek

Hatásuk: nincs elképzelésük a személyes tulajdon fogalmáról

Stratégiák:

- szánjunk időt a magán és a közös fogalmának megértésére
- használjunk vizuális támogatást ennek elősegítésére

A nehézséget jelentő területek: szociális készségek és rugalmas gondolkodás

Hatásuk: nehézségek az iskolai szabályok követésében és a szociálisan elfogadható viselkedésben

Stratégiák:

- legyenek következetes, világos iskolai szabályok
- használjunk szociális történeteket a szociális szabályok és az elvárt viselkedések magyarázatára

A nehézséget jelentő területek: szociális készségek és rugalmas gondolkodás

Hatásuk: nehézségek a hirtelen változások kezelésében, ami szorongáshoz vezet

Stratégiák:

- figyelmeztessük előre a változásokra
- használjunk vizuális órarendeket
- biztosítsunk világos szabályokat és következményeket

A nehézséget jelentő területek: rugalmas gondolkodás

Hatása: nehézségek más emberek érzelmeinek és a saját viselkedésük másokra gyakorolt hatásának megértésében

Stratégiák:

- munkálkodjunk az érzelmek megértésén
- használjunk olyan stratégiákat, mint a képregény-beszélgetések és az elmeolvasás stb.

A nehézséget jelentő területek: rugalmas gondolkodás

Hatása: nehézségek a képzeletet igénylő történetek vagy témák elbeszélésében, megértésében

Stratégiák:

- az új fogalmat a konkrétól az absztrakt felé haladva tanítsuk
- kapcsoljuk a gyermek tapasztalataihoz

A nehézséget jelentő területek: rugalmas gondolkodás

Hatása: nehézségek a tanult készségek tanulási helyzeten kívüli használatában

Stratégiák:

- minden készséget tanítsunk minden lehetséges kontextusban és mindenféle módon
- tanítsunk általánosítást minden téma/fogalom tanításakor

A nehézséget jelentő területek: szenzoros érzékelés és rugalmas gondolkodás

Hatásuk: ellenállás bizonyos tevékenységeknek vagy helyzeteknek

Stratégiák:

- felkészítés a változásokra
- az érzékelésbe való fokozatos bevezetés
- más lehetőségek biztosítása, ha a tanuló nem képes úrrá lenni szenzoros nehézségein
- új szenzoros tapasztalatok biztosítása a gyermek érdeklődésének felhasználásával, pl. a sárral való játék megszokottá teszi a csúszós-iszapos textúrát

A nehézséget jelentő területek: szenzoros érzékelés és szociális készségek

Hatásuk: nehézségek a koncentrációban

Stratégiák:

- zavarmentes tanulási környezet biztosítása
- a szociális elvárások csökkentése tanulás közben
- „time out” engedélyezése, ha a gyermek kezd túlterhelte válni

A nehézséget jelentő területek: szociális készségek, rugalmas gondolkodás és kommunikáció

Hatásuk: nehézségek a játékkészségek fejlődésében és a játékszabályok követésében

Stratégiák:

- határozzuk meg a szükséges játékkészségeket, mint pl. a szerepcseré és egyezkedés, és összpontosítsunk ezekre
- egyszerűsítsük a játékszabályokat
- vezessük be a baráti kört vagy a haveri rendszert a kapcsolatteremtés elősegítésére

A kiadvány az Európai Unió Szociális Alapjának támogatásával, a Nyolc Pont projekt keretében létrejött Autizmus Koordinációs Iroda (AKI) gondozásában készült.

Autizmus Koordinációs Iroda

www.autizmusiroda.hu

Nyolc Pont - „Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával” kiemelt projekt (TÁMOP 5.4.11-12/1-2012-0001)

© Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft.

